EGYHÁZAK ÉS A NEOLATIN IRODALOM

VII. Neolatin Konferencia

Szeged, SZTE BTK, 2025. november 13–15. Kari konferenciaterem (KK) és Rendezvényterem (RT)

Konferencia program

November 13 – Csütörtök

14.00–14.30 Megnyitó

14.30–16.00

Funerális irodalom (KK) **Elnök: BÉKÉS Enikő**	**Lelkiségi irodalom I. (RT)** **Elnök: BAJÁKI Rita**
MOLNÁR Dávid – "Iam tuus in terras rueret globus axe revulso": Janus Pannonius holdfényben	BÁTHORY Orsolya – Pázmány Péter latin műveinek külföldi mintái
MOLNÁR Péter – Magyi János formuláskönyvének két Hunyadi-epitáfiuma	BOGÁR Judit – A latin nyelv szerepe Vásárhelyi Gergely katekizmuskiadásaiban
MÓRÉ Tünde – Hogyan ábrázoljunk egy Habsburg-uralkodót? Forgách Ferenc funerációs beszéde I. Ferdinánd halálára	GERENCSÉR Anna – Úrnapja szekvenciájának régi magyarországi fordításai

16.00–16.30 Kávészünet

16.30–18.00

Lelkiségi irodalom II. (KK) **Elnök: SZELESTEI N. László**	**Kapcsolatok hálójában (RT)** **Elnök: NAGY Gábor**
KOVÁCS Annamária – A Gyulafehérvári kódexen túl. A Batthyaneumban őrzött 13–14. századi prédikációgyűjtemények	SZÁSZ Keve – Elias Corvinus kapcsolati hálója a költeményei alapján
HURSÁN Szabolcs – Batthyány József latin nyelvű Szent László *sermoja* (1745)	RESTÁS Attila – A gömöri mezővárosok Ladislaus Bartholomaeides vármegye-monográfiájában
BAJÁKI Rita – „Quid quaerimus?" Egy 1658-as imádságos könyv latin vonatkozásai	

18.00 Könyvbemutató:

BÉKÉS Enikő – KASZA Péter – MOLNÁR Dávid, szerk. *Sodalitates quondam et nunc. Tudós társaságok egykor és ma.* Convivia Neolatina Hungarica 6. Szeged: ELTE HTK ITI – Lazi Könyvkiadó, 2025.

A kötetet bemutatja: SZILÁGYI Emőke Rita

November 14 – Péntek

10.00–12.00 –

Levelek tükrében (KK) **Elnök: SZILÁGYI Emőke Rita**	**Tudós balgaságok (RT)** **Elnök: LÁZÁR István Dávid**
ILLÉS Kornél András – Vitéz János *Leveleskönyvé*nek antik idézetei: Perújrafelvétel, második tárgyalási nap	JANZSÓ Miklós – Ludovicus Odaxius és a *Tabula Cebetis* fordításai
DARVAS Mátyás – Hunyadi Mátyás stílusa	ORBÁN Áron – Beythe István nyelvhasználata prédikációiban és a *Stirpium Nomenclator Pannonicus*ban
MOLNÁR Annamária – Behálózva: magyar egyházi méltóságok egy ferrarai humanista (kapcsolati) hálójában	BALÁZS Mihály – Megjegyzések a *Laus stultitiae* kortárs recepciójához
GYULAI Éva – Egyházi karrierrel a politika csúcsára: Oláh Miklós (1493–1568) és Verancsics Antal (1504–1573) kapcsolata	SZEBELÉDI Zsolt – Égitestek Szerémi György emlékiratában

12.00–14.00 Ebédszünet

14.00–15.30

Vallási perzekúció (KK) **Elnök: SZABÓ András**	**Humanista történetírás (RT)** **Elnök: KASZA Péter**
TÓTH Gergely – Az ország lelke. Bahil Mátyás eperjesi evangélikus lelkész 1747. évi emlékirata saját sorsáról és egyháza „keserves ábrázatáról”	TUBAY Tiziano – Újonnan feltárt magyar vonatkozású szakaszok Pietro Ranzano *Annales omnium temporum* című művében
BENEI Bernadett – Csepellényi György (1620–1674) mártíromsága a 17–18. századi egyházi irodalomban és történetírásban	CSAPÓ Fanni – Szulejmán 1538. évi moldvai hadjáratának narratívája Verancsics Antal leveleskönyvében és történeti művében
PETNEHÁZI Gábor – A katolikus felvilágosodás árnyékos oldala. Vérvád és a helyi szentek újrafeltalálása az innsbrucki Academia Taxiana közreműködésében (1741–1755)	BAKOS Dzsenifer – Elbeszélő források az 1596. évi hadjáratokról

15.30–16.00 Kávészünet

16.00–17.30

Jezsuita történetírók (KK) **Elnök: TÓTH Gergely**	**Humanisták itthon és külföldön (RT)** **Elnök: BALÁZS Mihály**
JARMALOV Rezső – Egy 17. század végi coccejánus vitairat – Otrokocsi Fóris Ferenc elfeledett *Sententia Media ac Pacificatoria* című dolgozata	TOMKÓ Zoltán – A transzilvanizmus előfutára? „Haza" és „ország" Christian Schesaus műveiben
TÓTH Anna – Keleti és nyugati kereszténység megjelenítése a jezsuita történetíróknál	NAGY Gábor – „quidam frater Paulus Helie carmelita" Egy dániai krónika a régi világ alkonyáról
KIS Iván – Kaprinai István, az eruditus történész: a jezsuita historikus világi és egyházi történetírása, valamint a történeti segédtudományokban elért eredményei	SZABÓ András – Nyolc magyar diák Marburgban: Szenci Molnár Albert döntő éve 1610-ben levelezésének és naplójának tükrében

19.00 Vacsora

November 15 – Szombat

10.00–12.00

Funerális művészet (KK) **Elnök: MÓRÉ Tünde**	**18. századi költészet I. (RT)** **Elnök: KISS Farkas Gábor**
POSTA Anna – Latin nyelvű halotti kárták a 17. század végi (1670–1700) Kolozsvárott	PERGER Gyula – Zichy Ferenc győri püspök neolatin irodalmi reprezentációja
SZENDREI Boglárka – Tragikus diáksorsok a gyászévtizedben keletkezett neolatin halotti versgyűjtemények tükrében	RÉDEY-KERESZTÉNY János – „R habet Ausonium liber hic…" A lutheránus ortodoxia és a mérsékelt protestáns-humanizmus határán
DRASKÓCZY Eszter – „A halál képei": fametszet-sorozatok és szövegváltozatok	SZELESTEI N. László – Ovidius Kolozsvárott a 18. század első felében
JANKOVITS László – Piso és a Fuggerek	SZÁDOCZKI Vera – A dohány a 18. századi Magyarországon

12.00–13.30 Ebédszünet

13.30–15.30

Neo-ógörög Magyarországon (KK) **Elnök: MOLNÁR Dávid**	**18. századi költészet II. (RT)** **Elnök: JANKOVITS László**
HORVÁTH Janka Júlia – Homérosz nyelve 16. századi magyarországi protestáns szerzők költeményeiben	PATAKI Elvira – Betlehemi bukolika: Szerdahely György Alajos *Ecloga de nativitate Domini* című verséről
KISS Farkas Gábor – Egy görög-latin versciklus Erdélyből: Laskai Csókás Péter *Nablium praecanuma* (1581)	BÍRÓ Csilla – Halápy Konstantin ars poeticája és ókori előképei
HAJDU Ildikó – Görögtanítás a 17. század derekán a nagyszombati jezsuita gimnáziumban	TÓTH Sándor Attila – Halápy Konstantin piarista költő fabuláiról *(Apologus moralis)*
KEISZ Ágoston – Az ógörög nyelv és a protestáns egyházak iskolái a 19. század eleji Magyarországon	GŐZSY Zoltán – A Klimo György pécsi püspökhöz 1777-ben írt versek egyháztörténeti vonatkozásai

15.30–16.00 Zárszó

Bajáki Rita

„Quid quaerimus?” Egy 1658-as imádságos könyv latin vonatkozásai

„[…] hogy háládatlanul meg ne haljak az Nagyságodtúl vett sok rendbéli velem való jó tételéért, mivel Nagyságod engem fölserdült ifjúságomtúl fogva oktatván érdemem fölött mind az egyházi rendre promoveált […] hivatalom szerént elöl vitte állapotomat, de főképpen azért, hogy az Nagyságod győri püspökségre való béjövetelében […] én sem akartam legutólb maradni […], mikor mindenek igyekeznek Nagyságodnak kedveskedni […], méltóztassék azért Nagyságod legkisebb káplánjátúl és kántorátúl kegyes tekintettel fogadni […], amit bemutatok.” írja Kéri István 1658. április 4-én kelt ajánlásában ezeket a gondolatokat az alig pár hónapja győri püspök Széchényi Györgynek. A nyomtatvány különlegessége, hogy eltérő műfajú szövegek találhatók benne, így verses elmélkedés a végső dolgokról, személyes hangú levél Istennek címezve, zsoltárparafrázisok, imádságok, különböző szentekhez szóló könyörgések. A nyomtatvány másik különlegessége, jelentősége abban áll, hogy egy eddig ismeretlen szerzőről és ismeretlen kiadványról van szó, aminek előkerülése egy sajátos véletlennek köszönhető, így, bár az előadás – a konferencia tematikájához igazodva – elsősorban annak latin nyelvű forrásaira fókuszál, a kötet rövid bemutatásától sem tekinthet el.

Bakos Dzsenifer

„*varia atque incerta spargi*”
Latin nyelvű elbeszélő források az 1596. évi hadjáratokról

Az 1591 és 1606 között tartó hosszú, más néven tizenöt éves háború Magyarország addigi történelmének legpusztítóbb hadakozása volt. Az általa előidézett változások egy része maradandónak bizonyult, a rá vonatkozó elbeszélő források feltárása, vizsgálata már csak ezért is kiemelten fontos. Előadásomban néhány, a háború katonailag legjelentősebb esztendeje, 1596 eseményeire, különösen a háború legnagyobb összecsapására, a mezőkeresztesire vonatkozó latin nyelvű elbeszélő forrással foglalkozom. E szövegek közül kettőre – Joó János feljegyzésére, valamint P. A. Jansonius munkájára – eddig sem a filológiai, sem a történettudományi kutatás nem figyelt. A források áttekintését követően hat példával mutatom meg azt az összehasonlító elemzést, amelynek célja a szövegek közötti tartalmi, stiláris, lexikai, grammatikai stb. kapcsolatok feltárása, az egymáshoz való viszonyuk ugyanis hozzásegíthet a 16. század végi latin nyelvű történetírásunk pontosabb értéséhez, és bővítheti a hosszú török háború időszakára vonatkozó ismereteinket.

Balázs Mihály

Megjegyzések a *Laus stultitiae* kortárs recepciójához

Az előadás kiindulópontja, a korán elhunyt erdélyi tudósnak, Dankanits Ádámnak az a megállapítása, hogy Erasmus nálunk az iskolai tankönyvekbe átszűrődő szövegei mellett szélesebb körben idézetgyűjteményeivel volt jelen a korai újkorban, s az utókor által legnagyobbra tartott szövegei, így a *Laus stultitiae* is az alig ismertek tartományába sorolható. A vázlatos szemle a korabeli vulgáris nyelvű fordításokról ad áttekintést. Ennek fontos tanulsága, hogy kivételesnek számítanak az olyan átültetések, amelyek képesek az eredeti feszültséget teremtő ambivalenciájának megőrzésére. A legközelebb ehhez azok a világi szerzők jutnak el, akik fejedelmeket, vagy városi vezetőket informálni akaró fejedelmi, vagy polgármesteri tükörnek tekintik a szöveget. Számunkra roppant fontos, hogy ilyen az időben első fordítást elkészítő R. Hruby (1513) cseh humanista vállalkozása is, amely ugyanakkor nem jelent meg nyomtatásban.

Báthory Orsolya

Pázmány Péter latin műveinek külföldi mintái

Pázmány Pétert joggal nevezik a magyar próza atyjának, hiszen irodalmi nívóját leginkább az anyanyelvű művei adják. Latin írásairól nem sokat találunk a szakirodalomban, holott azok ugyanúgy az életmű részei és nem kevésbé magas színvonalúak a maguk latinságával. Az oeuvre nyelvtől független egységben való kezelése tényleg időszerű lenne, mivel a lassan kétszáz éve megindult Pázmány-kutatások egyébként teljességre törekvő vizsgálati fókuszában csak kevéssé szerepelnek a latin művek, és feldolgozottságuk sem alapos. Pedig ezek részletező vizsgálata – túl azon, hogy Pázmány „önkompilációs" alkotói eljárása is ezt indokolja – meglepően izgalmas eredményekkel kecsegtet. A Pázmányról alkotott nagyképet talán nem is annyira kevéssé árnyalná, ha alaposabban megnéznénk, hogy hogyan és mennyire befolyásolták írásait azok a nyomtatásban, főleg latinul folyó viták, tollharcok, amelyeket a kortárs nyugat-európai értelmiségi körök vívtak egymással különféle tudományos vagy közéleti kérdésekben, de mindig felekezeti alapon. A témaválasztásban, a stílus- és retorikai minták átvételében tetten érhető hatást leginkább Pázmány pályája elején, az 1600-as évek első évtizedének latin írásaiban (*Diatriba theologica*, *De ecclesiastica libertate*, *Peniculus papporum*, *Logi alogi*) tapasztaljuk, de releváns európai párhuzamokat találunk a kényszerű bécsi emigráció (1619–1622) idején született politikai röpiratok (*Calvino-praedicantium Ungarorum*

Genius malus, *Vindiciae ecclesiasticae*) esetében is. Előadásomban ezen párhuzamok vázlatos bemutatásával igyekszem érzékeltetni, hogy Pázmány latin műveinek európai kontextusát, külföldi mintáit vizsgálva nemcsak az irodalomtörténészek számára szolgálhatunk új nézőpontokkal, de az érdeklődő laikusoknak közvetített Pázmány-képet is differenciáltabbá tehetjük.

Benei Bernadett

Csepellényi György (1620 k–1674) mártíromsága a 17–18. századi egyházi irodalomban és történetírásban

Előadásomban Csepellényi György pálos szerzetes és missziós pap vértanúságának irodalmi, historiográfiai vonatkozásait szeretném ismertetni. Az esetről számos pálos (pl. Landor László, Nicolaus Benger, Pongrácz Ignác) és jezsuita szerző (pl. Corneli János, Kazy Ferenc, Katona István) beszámolt. A történeti, illetve az egyházi irodalom körébe tartozó munkák forrásainak ismertetése mellett fontosnak tartom megvizsgálni a mártíromság történetének hagyományozódását, valamint alakulását is, illetve azt is, hogy hogyan illeszkedik a korabeli hagiográfiai irodalomba. A rend történetíróját, Nicolaus Bengert is foglalkoztatta Csepellényi esete. Egyrészt hosszasan írt az ügyről a pálos rend történetét ismertető, 1743-ban megjelent *Annales*ben, másrészt fennmaradt az OSZK Kézirattárában (Quart. Lat. 1205.) 1759-ben

Lepoglaván keletkezett, többek között a vértanú életrajzát és boldoggá avatásának ügyét is tárgyaló kézirat-együttese. Előadásomban Benger elbeszélését és kézirat-gyűjteményének vonatkozó darabjait is részletesen be kívánom mutatni.

Bíró Csilla

Halápy Konstantin ars poeticája és ókori előképei

Az előadás Halápy Konstantin piarista költő (1698–1752) elégiáinak első könyvét vizsgálja (Halápy Konstantin: *Myrias versuum sine ellipsi et synaloepha editorum…,* Tyrnaviae, Typis Academicis per Leopold Berger, 1735. 1–28.), amely tudatos szerkesztés eredményeképpen tíz költeményen keresztül tárja fel a költő ars poeticáját. A művek középpontjában a költő és műve, a költő és a múzsa viszonya, valamint a költészet lényegéről, az ihletről és a művészi alkotásról vallott nézetei állnak. Kiemelt figyelmet kapnak azok az elégiák, amelyekben Halápy a költőjelöltekhez intézett tanácsait fogalmazza meg, gyakorlati útmutatást adva a költészettel kacérkodók számára. Az előadás kitér az ókori előképekre is, elsősorban Horatius költészetére, különösen a *Melpomenéhez* című óda hatására. A vizsgálat célja, hogy feltárja, miként illeszkedik Halápy ars poeticája a neolatin hagyományba, és milyen tudatos szerkesztői elvekkel formálja meg költői önképét.

Bogár Judit

A latin nyelv szerepe Vásárhelyi Gergely katekizmus-kiadásaiban

Vásárhelyi Gergely *Catechismus. Canisius Pétertől írattatott keresztyéni tudománynak rövid summája* […] című munkája 1599-ben Kolozsváron jelent meg először, majd némileg eltérő címmel és tartalommal még háromszor látott napvilágot a szerző életében: 1604-ben, 1615-ben és 1617-ben Bécsben. A mű Petrus Canisius katekizmusának fordítása mellett kalendáriumot, az egyház ceremóniáiról szóló részt, elmélkedéseket, imádságokat, litániákat, himnuszokat is tartalmazott. Az imák egy része és az énekek először latinul, később jórészt magyarra fordítva szerepeltek, de még az 1617-es kiadásban is maradtak latin nyelvű szövegek. Valamennyi edícióban találhatók továbbá latin kifejezések, idézetek, hivatkozások, némelyikben köszöntőversek is. Tervezett előadásomban elsősorban a latin nyelv megjelenési formáit, funkcióját, ezek változását szándékozom megvizsgálni Vásárhelyi Gergely művének egymást követő kiadásaiban, kitekintve fordítási kérdésekre, illetve néhány szöveg továbbélésére is.

Csapó Fanni

Szulejmán 1538. évi moldvai hadjáratának narratívája Verancsics Antal leveleskönyvében és történeti művében

Verancsics Antal (1504–1573) fivére, Mihály biztatására kezdte egybegyűjteni és rendszerezni leveleit. A leveleskönyvet jelenleg az OSZK Kézirattárában őrizik Fol. Lat. 1681 jelzet alatt, a levelek négy kötetet tesznek ki. Előadásomban az 1538. évi szultáni hadjáratról írt levelekre koncentrálok. Szulejmán oszmán szultán (1520–1566) 1538-ban hadjáratot vezetett Moldva területére, ami nagy riadalmat okozott a Szapolyai-udvarban, ugyanis a király és a nemesek tartottak tőle, hogy a szultán a moldvai fejedelem megbüntetése után az oszmán hadakat Erdély és a Magyar Királyság ellen vezeti. Verancsics hosszan írt a hadjárat hírére kialakuló hangulatról, a hadi előkészületekről és a királyi udvar döntéseiről. A Moldva elleni szulejmáni hadjáratról azonban nemcsak a levelekben olvashatunk. Verancsics az 1538-as év eseményeit érdemesnek tartotta megörökíteni a *De apparatu Joannis regis contra Solimanum caesarem in Transsylvaniam invadentem* című történelmi munkájában is. Előadásomban arra keresem a választ, hogy Verancsicsnak az 1538. évi moldvai és erdélyi eseményeket érintő levelei csak forrásanyagul és vázlaként szolgáltak a szulejmáni hadjáratot elbeszélő történeti munkához, esetleg a *De apparatu Joannis regis*-szel párhuzamos narratívaként kell értelmeznünk, vagy annak „függelékeként”, mintegy a fő narratívát kiegészítő mellékletként.

Darvas Mátyás

Corvin Mátyás stílusa

Előadásomban azt vizsgálom, hogy Mátyás király fennmaradt levelei alapján beazonosíthatóak-e azon levelek, melyek szó szerinti, saját fogalmazványai, azaz a király közvetlen diktálása alapján lettek lejegyezve? Először a téma eddigi kutatástörténetét és annak hangsúlyait tekintem át, majd a textus és fordításának rövid történetét. Ezután fel kell tenni a kérdést: kifejezetten a külügyi levelek (melyek egyedül maradtak fenn a vizsgálathoz elegendő terjedelemben) mennyire és milyen szempontok szerint szolgálhatnak Mátyás stílusának kutatási alapjául? A (pozitív) választ követően számba veszem a műfajból eredő, a feladatot megnehezítő, az eredményeket árnyaló körülményeket és korlátokat: a „sajátkezűség" kritériumait a diplomáciai levelezésben, a kancellárok és notáriusok szerepét a megszövegezésben, s végül a műfaj adta (tematikus és formuláris) korlátokat. Ezután a stílusazonosítás módszertanát (az azonosítás alapjai, iránya, eszközei) és kritériumait (az anyag lehatárolása, külső érvek és belső jegyek) vázolom fel. Összegzésként felteendő kérdések: mindezek alapján alkotható-e egyáltalán objektív vélemény? Ha igen, akkor alkalmazhatóak-e a leszűrt tanulságok objektív mérceként azon Mátyás-levelek hitelessége tekintetében, melyeket egy vagy több kutató gyanúsnak vagy hamisnak tart? Hogyan árnyalják Mátyás sajátként beazonosított szavai a róla élő képet?

Draskóczy Eszter

„A halál képei”: fametszet-sorozatok és szövegváltozatok

Georgius Aemilius (1517–1569) legnagyobb hatású műve a kevéssé tanulmányozott *Imagines Mortis* (*A halál képei*, 1545), amellyel Hans Holbein „Haláltánc” című nagyszabású fametszetsorozatát egészíti ki. A szerző a bibliai idézetek, azok költői parafrázisainak és a mellékelt képekkel a költői és képzőművészeti műfajok újfajta ötvözetét hozta létre. A kötetben 42 fametszet kombinálódik a képek fölött rövid bibliai idézetekkel, alatta pedig négysoros latin verssel, amelyek a tipikus emberi helyzetekben és tevékenységekben rejlő bűnöket emelik ki. Ezek a miniatűr versek az olvasóhoz intézett buzdításként működtek, és a *meditatio mortis* és a *danse macabre* általános hagyományában gyökereznek. Előadásomban a szövegváltozatok és a fametszetek kölcsönhatására fogok összpontosítani, összevetve a gyűjteményt Valentinus Walter 1554-es, *Imagines Mortis Selectiores* című kiadásával, aki saját átírásában és fametszeteivel adta közre a művet, valamint Pesti György 1560-ra datált, *Cancio de imagine mortis* című magyar nyelvű költeményével, amelynek fő forrása az összevetés során egyértelművé válik, megcáfolva a szakirodalom korábbi állítását.

Gerencsér Anna

Úrnapja szekvenciájának régi magyarországi fordításai

Előadásom témája Aquinói Szent Tamás *Lauda, Sion, Salvatorem*… kezdetű szekvenciája, melynek barokk kori katolikus énekeskönyveinkben meglévő fordításait kívánom elemezni, illetve összehasonlítani az eredeti latin szöveggel és egymással. A forrás az Úrnapja ünnepére írt költemény, melyet az ünnep officiumának sok más tételével együtt a domonkos rendi szerzetes teológus írt IV. Orbán pápa megbízásából 1264-ben. Ekkor tették egységesen duplex rangú ünneppé Corpus Christi napját a római egyházban, és a Szentháromság vasárnapját követő csütörtökre helyezték. Aznap és az azutáni nyolcadik napon tartották meg nagymisével és teljes zsolozsmarenddel. A miséhez a propriumtételeket részben korábbi eucharisztikus votívmisék tételeiből vették át, részben pedig születtek új szövegezésű tételek is, mint a tárgyalt szekvencia. Magyarországi források közül az eddigi szakirodalom egyrészt a Pápai Jánosnál fellelhető fordítást emelte ki, másrészt a Hajnal Mátyás és Kájoni János könyveiben meglévő szövegvariánsokat, leginkább filológiai szempontból. Ezeknek és alapszövegüknek részletes stilisztikai összehasonlítása azonban még nem történt meg; munkámban erre vállalkozom, illetve röviden kitérek kevéssé ismert változatokra is, s talán az a kérdés is megválaszolható: Énekelték-e magyarul a *Lauda, Sion*-t már a barokk fordítókat megelőzően is?

Gőzsy Zoltán

A Klimo György pécsi püspökhöz 1777-ben írt versek egyháztörténeti vonatkozásai

Az előadás olyan latin nyelvű versekkel foglalkozik, amelyeket Klimo György halála évében (1777) Klimo püspökhöz címeztek. Ezek közül hármat a pécsi gimnázium oktatói írtak, akik így adtak hálát a püspöknek, hogy saját költségén kinyomtatta a 17. századi jezsuita, Francesco Sacchini könyvét. E versekkel párhuzamosan három gyászverset is bevonok a vizsgálatba, amelyeket a püspök temetése kapcsán Agyich István, Faicser Ferenc és Kőszeghy László írt. Az előadás azt elemzi, hogy ezek a szövegek miként jelenítik meg a püspök által kialakított szemléletmódot, valamint azt a szellemi és intézményi környezetet tanulmányozza, amelyben a költemények születtek. A művek egy része konkrét egyháztörténeti utalásokat, más része mitikus, stilizált képeket használ a püspöki eszmény megjelenítésére. A verseken keresztül rekonstruálható az a miliő, amelyet Klimo következetes minőségi elvárásai és a pécsi szeminaristák személyes feljegyzései egyaránt tükröznek. A 18. század utolsó harmadára egy pezsgő, magas színvonalú, sajátos identitással rendelkező papi közeg formálódott Pécsett. A püspök szellemi örökségének visszhangjaként Kőszeghy László például úgy fogalmazott, hogy Klimo „nagyszerű volt”, és azt kívánta, hogy papjai is „naggyá váljanak”. Az előadás bemutatja, hogyan válnak a versek a nevelési eszmény és a szellemi építkezés irodalmi lenyomatává.

Gyulai Éva

Egyházi karrierrel a politika csúcsára: Oláh Miklós (1493–1568) és Verancsics Antal (1504–1573) kapcsolata

Oláh Miklós és Verancsics Antal már saját korukban is ismeretesek voltak humanista erudíciójukról, sőt a történetírás iránti elkötelezettségükről, mindkettejük nevéhez fűződik például egy Erdély-leírás; igaz, műveik nem jelentek meg életük során nyomtatásban. Ezzel a reneszánsz kori tudós egyháziak, főpapok tipikus képviselői, egyszersmind kiemelkedő alakjai a török kori Magyarországon. Származásukban is van közös, hiszen egyikük sem a magyar nemesi elitből érkezett az egyházi és politikai életbe. Humanista levélíróként is párhuzam vonható közöttük, leginkább azonban egyházi karrierjük köti össze őket: Verancsics pár évvel követte Oláh Miklóst az egri püspökségben, majd Oláh Miklós halála után Verancsics Antal került az esztergomi érseki székbe, egyúttal királyi helytartóként a politikai hatalom csúcsára. Kevésbé ismert, hogy Oláh Miklósnak sok köze volt a magyar király pártjára átállt Verancsics egyházi, egyben udvari és politikai karrierje elindításában, sőt építésében. Az 1550-es évekből fennmaradt leveleikből Oláh Miklós hathatós, szinte atyai pártfogása, illetve Verancsics fiúi, sokszor mintegy "kápláni" ragaszkodása tűnik ki; Verancsics Antal és világi pártfogója, Nádasdy Tamás (1498–1562) országbíró, a későbbi nádor a kutatás által eddig kevés figyelemre

méltatott levelezéséből pedig a két egyházi személyiség kapcsolatának további aspektusai tárhatók fel.

Hajdu Ildikó

Görögtanítás a 17. század derekán a nagyszombati jezsuita gimnáziumban

Előadásomban eddig még nem vizsgált források segítségével új szempontokat szeretnék nyújtani a 17. század közepén, a nagyszombati jezsuita gimnáziumban zajló görögtanítási gyakorlathoz, arra keresve a választ, hogy mennyiben felelt meg ez az oktatási praxis a *Ratio studiorum* előírásainak. Ezen előírások részletes rekonstrukcióját (elméleti tananyag, olvasmányok) követően azokhoz a forrásokhoz fordulok, amelyek a megvalósulás mikéntjéről árulkodnak. Az előadásban egyrészt az osztrák jezsuita rendtartomány rhetorica, a poetica, valamint a syntaxis osztályai számára kiadott egykorú szöveggyűjtemények (többek között a Révay Imre által használt 1636. évi, és az Esterházy Pál által használt 1639. évi retorikai praeceptumgyűjtemény) vonatkozó szövegeit és az Esterházy Pál által használt görög grammatikatankönyvet (OSZK, 322.989) elemzem, másrészről pedig az Esterházy Pál retorikai-poétikai jegyzetei között fennmaradt jórészt töredékes szövegeket vizsgálom, ami az elméleti szövegek, az auktorolvasás és szövegprodukció viszonyát is megvilágíthatja.

Horváth Janka Júlia

Homérosz nyelve 16. századi magyarországi protestáns szerzők költeményeiben

A 16. század folyamán a magyarországi neolatin irodalom virágzásával párhuzamosan, mindezidáig keveset kutatott, jórészt modern kiadást nélkülöző görög nyelvű költészetről is van tudomásunk. A szóban forgó szövegek feldolgozása, kiadása jelenleg közreműködésemmel zajlik a „Classical Reception and Confessionality in 16th-17th century Hungary" c. NKFIH- projekt keretében, Kiss Farkas Gábor vezetésével. Többségükben protestáns, német egyetemeken tanulmányokat folytató szerzők, egyházi személyek tollából számos görög nyelvű szöveg ismert: főként epicediumok, epithalamiumok, és egyéb, német egyetemi kontextusban értelmezhető alkalmi költemények, diákversek. Az alkotók talán a katolicizmus latin nyelv iránti preferenciájával tudatosan szembehelyezkedve, azt meghaladni igyekeztek, egyszersmind létrehozva egy olyan szűk szellemi közeget, amelynek tagjai fogékonyak voltak a klasszikus latinság befogadása mellett a szemlátomást divatossá váló görög nyelv értékeire is. Szinte kivétel nélkül igaz a corpus minden elemére, hogy a szerzők, akik hasonlóan a mai diákokhoz, először Homérosz eposzain keresztül közelítettek a görög nyelvhez, az *aemulatio* elve mentén aktívan használják az Iliász és az Odüsszeia szókincsét, epikus fordulatait, ezzel emelve költészeti próbálkozásaik fényét. Előadásomban azt mutatom be Csirke György, Christian Schesaeus,

Martinus Rakocius Turociensis, Georgius Werner, Beregszászi János és más szerzők szövegein keresztül, hogy keresztény, ezen belül kifejezetten protestáns közegben miképpen érhető tetten az ógörög epikus nyelv instrumentalizációja - ellenpontként pedig katolikus oldalról Oláh Miklós görög nyelvű költészeti tevékenységéről is szót ejtek.

Hursán Szabolcs

Batthyány József latin nyelvű Szent László sermoja (1745)

A Batthyány család hercegi ágának tagjai kiemelkedő szerepet játszottak a 18. századi Magyarországon. Batthyány Lajos nádor és kancellár fiai neveltetésének forrásait kutatva irányítódott a figyelmem Batthyány József azon latin nyelvű beszédére, amelyet 18 éves korában mondott el a bécsi egyetemen, a magyar diákság hagyományos Szent László-ünnepén. A sajátos történelmi helyzetben elhangzó beszédet nemcsak a Szent László-beszédek sorában lehet vizsgálni, hanem Batthyány József neveltetésének más kontextusban keletkező egykorú dokumentumaival is összevethetjük. Az előzetes észrevételek alapján a legérdekesebbnek tűnő kérdésfelvetés, hogy mennyire nyilvánult meg másként egy a Habsburg Monarchia legfelsőbb köreibe integrálódott magyar família sarja a hazai (magyarországi, vármegyei, családi) és a bécsi környezetben.

Illés Kornél András

Vitéz János *Leveleskönyv*ének antik idézetei: Perújrafelvétel, második tárgyalási nap

A 2020-as évek eleje új utakat hozott a Vitéz-filológiában. Kiss Farkas Gábor két cikkében is rámutatott, hogy az ÖNB Cod. Lat. 3099 jelzetű Livius-kéziratának Vitéz János kezétől származó jegyzetállománya alapján olyan kölcsönzött szöveghelyeket ismerhetünk fel a váradi püspök *Leveleskönyv*ében, amelynek vendégszöveg volta mindezidáig homályban maradt. Az ennek nyomán kiformálódó feladatra – a kódex teljes Vitéztől származó jegyzetállományának feldolgozása és az újonnan feltérképezhető, jelöletlen idézetek azonosítására – vonatkozó kezdeti próbálkozásokról a Rebakucs 2022. évi őszi konferenciáján számoltam be. Jelen előadás ennek párdarabja, a munka végeztével kíván tudósítani az eredményekről, illetve kísérletet tesz arra, hogy valamilyen módon rendszerezze az *Epistolarium* ily módon kiterebélyesedő intertextuális hálózatára vonatkozó ismereteinket. Az eredmények számszakilag sem elhanyagolhatóak – a kritikai kiadásban jelöltekhez képest a *Leveleskönyv* idézeteinek száma több mint másfélszeresére nőtt, emellett a korábban már ismert Livius-idézetek több mint 80%-ához sikeresen társítottam glosszát a kódexből, ily módon is megerősítve az azonosításukat – a szövegek interpretációjának szempontjából leglényegesebb tanulság mégis az, hogy Vitéz vizsgált szövegeiben felismerhetünk idézetcsoportokat, amelyek bizonyos ókori

történettípusok következetes felelevenítésével egyfajta konstans, erősen politikai töltetű párhuzamosságokat építettek az antikvitás és a szövegek jelene között.

Jankovits László

Piso és a Fuggerek

A Jacobus Piso Schedia-kötetét záró epitáfiumok egyike a három Fugger-fivér, Georg, Ulrich és Jakob síremlékéről szól. Jakob Fugger december 30-ai halála után keletkezhetett, időben a legutolsó Piso-versek közé sorolható. Az előadás egyrészt összefoglalja az eddigi kutatási eredményekre támaszkodva, hogy milyen szerepet játszott az erdélyi szász humanista klerikus és poéta abban a kapcsolatrendszerben, amely a Fugger és a Thurzó család közt kialakult: miként köszönhette Piso karrierjét a Thurzók támogatásának, s miként segítette később maga is a Fugger–Thurzó-vállalkozást. Másfelől az ókori és kortárs allúziók feltárása mellett azzal foglalkozik, miként oldotta meg a költő, hogy egy kiemelkedően gazdag fivérek elmúlása kapcsán írt versben az evilági gazdagság mulandóságáról szóljon, valamint arra keres választ a Fugger-kápolna szakirodalma alapján, hogy milyen síremlék adhatott alkalmat arra, hogy ez az epitáfium megszülessék.

Janzsó Miklós

Ludovicus Odaxius és a *Tabula Cebetis* fordításai

A 15–16. század egyik legtöbbet fordított görög nyelvű alkotása volt a népszerű filozófiai *ekphrasis*, az életet allegorikusan ábrázoló *Tabula Cebetis*, melynek első, nyomtatásban is megjelent latin fordítását Ludovicus Odaxius készítette, melyet utána egészen a 19. századig többször újra kiadtak. Emellett két másik korai, kéziratban maradt fordítás is készült, majd 1618-ig további nyolc kiadott latin fordítás követte. Előadásomban a fordítások eltéréseit és hasonlóságait mutatom be, nagyobb hangsúlyt fektetve Odaxius fordítói stílusára, melyhez segítségül hívom Plutarkhosz *Quo pacto quispiam ab inimicis emolumentum capere possit* című művéről készített fordítását is.

Jarmalov Rezső

Egy 17. század végi coccejánus vitairat – Otrokocsi Fóris Ferenc elfeledett *Sententia Media ac Pacificatoria* című dolgozata

Otrokocsi Fóris Ferenc, a később gályarabságra ítélt református lelkész még az 1670-es évek elején, hollandiai peregrinációja idején ismerkedett meg a coccejanus nézetekkel, utrechti egyetemi professzorai révén. Habár azt nem mondhatjuk, hogy a jeles tudós valaha is magáénak vallotta volna ezeket a gondolatokat, ám egy rövid dolgozatot mégis szentelt egy coccejanusok által indított vitának, melynek fő kérdése, hogy az Ószövetségben szereplő bűnösök bűnei vajon megbocsáttatnak-e. Otrokocsi eme 1690-ben publikált rövid értekezését szinte teljesen elfelejtette a kutatás, hiszen mind életrajzírója, Fallenbüchl Ferenc, mind Szinnyei József kihagyta a szerző életművéből. A dolgozatot azonban rövidsége ellenére érdemes megvizsgálni, és kideríteni, hogy a konverziójához vezető úton már elinduló Otrokocsi milyen álláspontot képviselt az említett vitában. Előadásunk célja a magyarországi coccejanizmus rövid bemutatása, a mű kontextusba helyezése, valamint Otrokocsi álláspontjának ismertetése és értelmezése.

Keisz Ágoston

Az ógörög nyelv és a protestáns egyházak iskolái a 19. század eleji Magyarországon

Az ógörög nyelvet a 19. század eleji Magyarországon nagyon kevesen ismerték, hiszen ókortudomány még nem létezett az országban, a latinhoz fogható társadalmi szerepe és haszna pedig az ógörögnek nem volt. A magyar irodalom megújulásának korában azonban az ókori görög kultúra, így a görög nyelv is új helyzetbe került, amiben fontos szerepet játszottak a protestáns egyházak iskolái, különösen a református egyház intézményei. Előadásomban egyrészt azt vizsgálom, milyen szerepet játszott ezen egyházi iskolák működése, nemzetközi kapcsolatrendszere az ógörög nyelv magyarországi jelenlétében, másrészt pedig azt, hogy a görög nyelv milyen hagyományos és új szerepei voltak jelen a korszakban. Problémafelvető előadásom középpontjában Vályi Nagy Ferenc sárospataki tanár, református lelkipásztor pályafutása, műfordításai és ógörög nyelvű versei állnak majd, ám kitérek olyan más, jelentős protestáns személyiségek görög nyelvhez fűződő viszonyára is, mint Kazinczy Ferenc, Márton István, Budai Ézsaiás, Ungvárnémeti Tóth László vagy Schedius Lajos. A latin és a görög nyelv szerepének összehasonlítása mellett arra is kísérletet teszek, hogy rávilágítsak a görög nyelv aktív és passzív használata mögött meghúzódó különböző eszmei okokra, így a reneszánsz kori humanizmus a korszakban még élő

örökségére, a 18. századi neohumanizmus és a születő ókortudomány hatására, valamint a reformáció „sola scriptura” elvének erejére is.

Kis Iván

Kaprinai István, az *eruditus* történész – A jezsuita historikus világi és egyházi történetírása, valamint a történeti segédtudományokban elért eredményei

Tervezett előadásom témája a 18. század egyik legjelentősebb jezsuita történésze, Kaprinai István (1714–1785) szerteágazó tudományos tevékenysége. Kaprinai az adatgyűjtésben élenjáró, a magyar történelem forrásainak összegyűjtésére, feldolgozására és közzétételére törekvő jezsuita iskola képviselői közé tartozott, amelynek tagjai a 17–18. században jelentősen hozzájárultak történetírásunk tudománnyá válásához. A korszak új típusú, *eruditus* történetírásának alapkövetelményei közé tartozott, hogy képviselői minden forrástípust ismerjenek és felhasználjanak. Kaprinai legismertebb műve, a *Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad regis Hungariae* középpontjában a magyar késő középkor politikatörténete áll. A történész azonban a kétkötetes munka lábjegyzeteiben több egyháztörténeti témában is megnyilvánult: bemutatta számos magyarországi prépostság, monostor és apátság teljes történetét. Kaprinai a segédtudományok területén is eredményeket ért el: a *Hungaria diplomatica,* Kaprinai levelezése, valamint az Egyetemi Könyvtárban őrzött kéziratai ból

kiderül, hogy érdeklődése a numizmatika, az archontológia, a genealógia, és a heraldika területére is kiterjedt, mi több, biográfiai, jogi és etimológiai témákban is gyűjtött forrásokat. Előadásomban e forrásokból vett példák alapján mutatom be, hogy Kaprinai István sikerrel felelt meg a korszak jezsuita tudósaitól elvárt *eruditus* történetírásnak: elhivatottan művelte a világi és egyházi történetírást, és a történelem segédtudományaiban is jelentős eredményeket ért el.

Kiss Farkas Gábor

Egy görög-latin versciklus Erdélyből: Laskai Csókás Péter *Nablium praecanum*a (1581)

A 16. századi magyarországi és erdélyi humanizmus költészetében ritkák a jól strukturált, átgondolt versciklusok. Önálló nyomtatott lírakötettel már a század közepén jelentkeztek néhányan, mint Zsámboky János vagy Christian Schesaeus, és megjelentek kéziratos versgyűjtemények, mint Piso Jakabé, de Laskai Csókás Péter kis kötete, amely a *Speculum exilii* (1581) című teológiai munkája mellékleteként jelent meg Brassóban, unikális, és talán az elsőséget is magáénak mondhatja azáltal, hogy nem külföldön, hanem Erdélyben jelent meg. Előadásomban azt mutatom be, hogy a *Nablium praecanum* című panegirikus versgyűjteményében hogyan szervezi egy metafora köré a kötet verseit, és tudatos kötetszerkesztésnek milyen jellemzői figyelhetők meg a kötetben, kezdve

a címadástól a megszólított és görögül, valamint latinul ünnepelt erdélyi előkelők körén át egészen a versformák tudatos variációjáig.

Kovács Annamária

A Gyulafehérvári kódexen túl – A Batthyaneumban őrzött 13–14. századi prédikáció-gyűjtemények

A 15. század előtti magyarországi prédikációirodalom tudományos feldolgozottsága igencsak alacsony. Ennek egyik oka, hogy a 13–14. századból fennmaradt prédikációk nagy része nem különösebben „magyar": a latin nyelven fennmaradt prédikációk nem a Magyar Királyságban keletkeztek, hanem egész Európában elterjedtek és használatosak voltak. Pedig a magyar irodalomtörténetírás szempontjából ennek ellenére is relevánsak lehetnek. Doktori kutatásom során célkitűzésem a 13–14. századi Magyarországon használt prédikációgyűjtemények felkutatása és azok vizsgálata. A gyulafehérvári Batthyaneumban számos olyan sermogyűjtemény található, amely – a Gyulafehérvári kódexet leszámítva – eddig kevesebb figyelmet kapott a szakirodalomban, holott magyarországi használatuk valószínűnek tűnik. A Batthyaneumban őrzött prédikációkat tartalmazó kódexek némelyike marginális bejegyzések vagy a kötés vizsgálata alapján Lőcséhez (Ms. I. 41; Ms. I. 74; Ms. II. 80; Ms. II. 82, Ms. II. 121), illetve a Szepességhez köthető (Ms. I. 56), az egyik pedig a kassai domonkosok possessorbejegyzését viseli magán (Ms. III. 106). Az előadásban ezen

kódexek vizsgálatának eredményeit és legérdekesebb tanulságait foglalom össze, különös tekintettel arra a kérdésre, hogy vajon mit árulnak el a 13–14. századi magyarországi prédikáció-kultúráról.

Molnár Annamária

Behálózva – Magyar egyházi méltóságok egy ferrarai humanista (kapcsolati) hálójában

A Calcagnini család több generációja állt a d'Este család szolgálatában és ezzel párhuzamosan épített egyházi karriert is. Celio Calcagnini ferrarai humanista, apjához, Calcagnino Calcagninihez hasonlóan, számos egyéb megbízatása mellett apostoli protonotáriusként is tevékenykedett. A hazai kutatások vele kapcsolatos relevanciáját pedig számos tény támasztja alá. 1517-ben tagja volt Ippolito d'Este akkori egri püspök Magyar Királyságba érkező kíséretének, és másfél évet töltött az országban. Ez idő alatt nem csupán külhoni humanistákkal és itáliai kortársaival tartott kapcsolatot, hanem egy rendkívül szerteágazó kapcsolati hálót is kiépített a Magyar Királyság humanistáival, egyházi méltóságaival, köztük Szatmári Györggyel, Szalkai Lászlóval, valamint a váradi humanista körből Perényi Ferenc püspökkel és Magyi Sebestyén kanonokkal. E kapcsolatépítés rendkívül sokszínűnek bizonyult, hiszen nem kizárólag levelezésre korlátozódott. Calcagnini Szatmárinak *De concordia* címmel törökellenes összefogásra buzdító művet, Szalkainak pedig a *Pullicis encomion* című bolhadicséretet ajánlotta. Előadásom

célja, hogy felvázolja Calcagnini magyar egyházi méltóságokhoz való sokrétű kapcsolódását, betekintést nyújtson a velük folytatott levelezésbe, illetve a nekik ajánlott művekbe, vagyis egységbe rendezze mindazokat a szálakat, amelyek a ferrarai humanista működését az egyházhoz kapcsolják, valamint új perspektívákat adjon a vele kapcsolatos magyarországi kutatásoknak.

Molnár Dávid

“Iam tuus in terras rueret globus axe revulso”: Janus Pannonius holdfényben

Az előadás Janus Pannonius Hold ellen intézett retorikai vádbeszédével foglalkozik, amelyben anyja halálát veti az égitest szemére és válogatott szidalmakkal illeti az állhatatlan, kétszínű és „ragyás” égitestet. Habár az *Invehitur in lunam, quod interlunio matrem amiserit* címen is ismert költemény az antik *progymnasmata* hagyományát és azon belül is a *vituperatio* műfaját követi, a vers több mint puszta retorikai gyakorlat, inkább személyes gyászának poétikai dühkitörése és feldolgozása. A Holdat 138 soron keresztül szidja, majd kimerülve – biztos, ami biztos – egy nyolcsoros palinódiával zárja a verset. Előadásomban Scaliger, Hermogenész és Aphthóniosz retorikai útmutatásait követve a Hold hibáinak három fő csapásirányát vizsgálom a versben: származását (genus), testi megjelenését (corpus) és lelki satnyaságát (animus). A Hold személyiségjegyeinek kiegészítéseként ezt összehasonlítom az anyja

halálára írt gyászéneknek – a *Threnos, de morte Barbarae matris*-nak – az égitestekre vonatkozó szakaszaival is.

Molnár Péter

Magyi János formuláskönyvének két Hunyadi-epitáfiuma

A IV. és VI. Neolatin Konferencián egy-egy Magyi János pesti közjegyző által magánhasználatú formuláskönyvébe bejegyzett történeti-politikai szöveg keletkezési idejét, illetve rendeltetését vizsgáltam. A következő alkalommal hasonló kísérletet teszek két, ugyane kódexben megőrzött szöveg, az *Epitaphium magnifici Iohannis de Hwnyad regni Hungarie gubernatoris* című prózai, valamint a *De obitu felicis recordacionis condam magnifici et incliti domini Iohannis de Hwnyad epitaphium* című verses alkotás esetében. A kutatás eddig csak érintőlegesen foglalkozott ezekkel az érdekes szövegekkel; legutóbb az is felmerült, hogy azonos szerző tolla alól kerültek volna ki. E tézis cáfolatán túl az előadás remélhetőleg némi fényt vet majd arra, hogy milyen sokrétű célokat szolgálhatott a néhai kormányzó kultusza Mátyás király uralkodása alatt és a Jagelló-korszakban.

Móré Tünde

Hogyan ábrázoljunk egy Habsburg-uralkodót? Forgách Ferenc funerációs beszéde I. Ferdinánd halálára

Az elsősorban történetíróként ismert Forgách Ferenc váradi püspöknek a *Commentarii* mellett egyetlen további befejezett munkáját ismerjük, ez az I. Ferdinánd temetésére írt, latin nyelvű halotti orációja (*Oratio in funere ... Ferdinandi I.*, Bécs). Nem ez az egyetlen kiadvány, amely az uralkodót búcsúztatta: Berzeviczy Márton – aki Forgách Ferenc támogatásával indult peregrinációra Európában –, valamint Zsámboky János egy-egy orációja szintén ebből az alkalomból íródott. Az előadás elsősorban Forgách Ferenc beszédére koncentrálva, de a uralkodó halálához és temetéséhez kapcsolódó többi szöveget bevonva azt a kérdést vizsgálja, hogyan beszélik el ezek a szövegek a magyar király és német-római császár életét, valamint ezek a narratívák milyen viszonyban vannak a korabeli, I. Ferdinánd uralkodására reflektáló szövegekben található képpel, illetve a Habsburg-dinasztia reprezentációs hagyományával.

Nagy Gábor

„quidam frater Paulus Helie carmelita”
Egy dániai krónika a régi világ alkonyáról

Az északi királyságok (századokkal később kalmarinak elnevezett) uniója felbomlásának döntő szakasza az 1523–1537 közötti, benne az utolsó dániai polgárháborúval (Grevens Fejde, 1534–1536). E másfél évtized a reformáció dániai történetének is döntő szakasza: 1523-ban II. Krisztiánt megbuktatva a nagybátyja, Dánia új uralkodója, Frigyes, slesvig–holsteini herceg esküt tett arra is, hogy soha nem nevez ki eretneket, Luther-tanítványt vagy mást, élete és javai elvételével lakoltatja azt, aki a pápa (vagy az egyház tanítása) ellen beszél – a fiát, az összes katolikus püspököt letartóztató III. Krisztiánt 1537-ben Koppenhágában Bugenhagen koronázta királlyá, majd beiktatta az ország első szuperintendenseit. Az időszak egykorú dán nyelvű elbeszélő forrásokban sem bővelkedik, ezért is kiemelkedő jelentőségű az a szöveg, amelyet 1650-ben találtak meg a sjællandi Skibby templomába befalazva, és amely így Skibbykrøniken néven ismert. A latin nyelvű krónika a történtek felidézésében 1534 őszénél járt, amikor egy mondat közben megszakadt. A szerzőjeként Poul Helgesen karmelita szerzetest, teológust, a Koppenhágai Egyetem tanárát azonosították, akinek az életéről 1534 után semmit nem tudni. Előadásomban a Magyarországon lényegében ismeretlen mű szerkezetének vázolása után annak néhány, a szerző világképét tükröző szöveghelyét idézem fel. Helgesen, miközben

a műveltsége miatt könnyen fogalmazott meg utalásokat – egy, a király és környezete előtt elmondott példázata, amint erről szó lesz, különösen súlyos következményekkel járt (a hallgatósága is művelt volt) –, a krónikájában egyértelmű mondataival félreérthetetlenné tette, miként ítélt uralkodókról, püspökökről, főurakról, csőcselékről, Luther követői dániai térhódításáról – Dánia polgárháborúba fordulásáról.

Orbán Áron

Beythe István nyelvhasználata prédikációiban és a *Stirpium Nomenclator Pannonicus*ban

Előadásomban Beythe István (1532–1612) református püspök, Batthyány Boldizsár udvari lelkésze szerzőségének kérdését tárgyalom két vitatott eredetű művében. Az egyik mű a *Kereztiensegnek fondamentomarol walo rwid tanusag* amely a németújvári ferencesek könyvtárának egy kolligátumában található 17 oldalas protestáns káté. Megerősíthető, hogy Beythe kézírása a szöveg, ezen túlmenően olyan hangjelölési és stilisztikai jellemzők alapján, amelyek közösek e műben és más prédikációkban, elmondható, hogy Beythe írhatta a művet, akár fordításról/parafrázisról, akár önálló műről van szó. A másik mű a *Stirpium Nomenclator Pannonicus,* amelyet Carolus Clusius és Beythe István közös művének szokott tekinteni a szakirodalom. E növényjegyzék németújvári kiadása 350, antwerpeni kiadása 331 lemmát tartalmaz. Nyelvjárási és hangjelölési sajátosságok azt mutatják, hogy egyrészt

valóban Beythe lehetett a legfontosabb adatközlő, másrészt van egy olyan része a névállománynak, amelyek mintha más adatközlőkre utalnának.

Pataki Elvira

Betlehemi bukolika.
Szerdahely György Alajos *Ecloga de nativitate Domini* című verséről

Szerdahely György Alajos (1740–1808) életművének tudományos recepciójában esztétikai értekezéseinél jóval alulreprezentáltabb költői munkássága. Két kiadást megért lírai gyűjteménye, a *Silva Parnassi Pannonii* (1778, 1803) elfeledettségéhez nagyban hozzájárulhatott a kötet előszava, amely szerint üres pillanatokban született, műgondot nélkülöző jó és rossz versek (*inter negotia et sine cura facta sunt bona, mala*) elegyét tartja kezében az olvasó. A jezsuita szerző rendre avíttnak, ügyetlennek, érdektelennek minősített költészetének újratematizálása és revideálása a közelmúltban vette kezdetét. Az előadás egyetlen, a lírai életmű bázisát jelentő, erősen antikizáló alkalmi és tankölteményekkel szemben feltűnően kicsiny tematikus csoportra, a vallási témájú versekre összpontosít. Ezek egy része korabeli egyházi történésekről beszámoló alkalmi poéma, más részük Szűz Máriát és Krisztust megszólító, olykor bensőséges hangú alkotás. Poétikai szempontból a legérdekesebb közülük az *Ecloga de nativitate Domini* című pásztorköltemény, amelyet az elemzés az *Aesthetica* 4. könyvének *poesia rusticá*val foglalkozó

fejezetével vet össze, a bukolika-poétikai elmélet és annak kreatív, gyakorlati megvalósulása viszonyát vizsgálva.

Perger Gyula

Zichy Ferenc győri püspök neolatin irodalmi reprezentációja

Bár gróf Zichy Ferenc (1701–1783) győri püspök életének és tevékenységének irodalmi reprezentációja már püspökké és örökös alispánná való beiktatásakor, 1744-ben „megkezdődött", csúcspontját kétségkívül 1774-ben érte el. Győr legnagyobb barokk ünnepére még 37 évvel később, 1811. július 11-én, Vilt József püspök aranymiséjén is emlékeztette hallgatóságát Jordánszky Elek. 1774. augusztus 15-én rendkívüli pompával megült aranymiséjére a helyi Streibig nyomda által kiadott díszes plakátjain három – a jubiláns püspököt üdvözlő, illetve dicsőítő latin, magyar és német nyelvű – vers kapott helyet. Az ünnepi misén ugyancsak e három nyelven hangzottak el a beszédek. A jeles eseményre készült alkalmi költemények többsége ugyanakkor latin nyelvű volt. A püspök neolatin irodalmi reprezentációjában – a győri jezsuita iskola hallgatói és néhány, még azonosítatlan szerző mellett – olyan neves szerzők vállaltak szerepet, mint a bencés Koptik Odo, a ferences Angster Jeromos, a jezsuita Rajnis József, illetve a korszak egyik legjelentősebb alkotója Szerdahelyi György Alajos. Zichy aranymiséje kapcsán két latin nyelvű pásztorjátékot is bemutattak. A szombathelyi ferences gimnáziumban Angster, Hieronymus: *Drama officioso-*

bucolicum sacratum-át, míg Tatán a kegyesrendiek *Votum Scholarum Piarum Tatensium oblatum ... Francisco episcopo Iaurinensi e comitibus Zichy ... dum post exactos 50 annos sacerdotii ad aram immortalis Dei ritu solemni sacris operaretur* című művét vitték színre.

Petneházi Gábor

A katolikus felvilágosodás árnyékos oldala. Vérvád és a helyi szentek újrafeltalálása az innsbrucki Academia Taxiana közreműködésében (1741–1755)

A 18. század közepén a katolikus egyháztörténetírásban és általában a katolikus értelmiség körében a mágia, boszorkányság, vámpírizmus és vérvád körül élénk diskurzus alakult ki, amely az előbbiek esetében egyértelműen a demisztifikáció felé tendált. A vérvád, az antiszemita élű rituális gyermekgyilkosság legendája és az erre épülő antijudaizmus azonban ezekkel ellentétben egyértelműen megerősítést nyert, és továbbra is egyfajta közös nevezőt képviselt a modernista, mérsékelt és antimodernista frakciók számára az egyházon belül. Azért, hogy ez így alakult, ironikus módon az utókor által felvilágosult, illetve mérsékelt reformista jelzőkkel illetett pápa, XIV. Benedek (Prospero Lambertini) tette a legtöbbet: 1755-ben kibocsátott, *Beatus Andreas* kezdetű bullájában ugyanis boldoggá avatta, illetve elismerte és jóváhagyta a 17. századtól élő kultuszát egy állítólag 1462-ben, hároméves korában zsidók által meggyilkolt tiroli kisfiúnak (Andreas von Rinn). A kis helyi szent

tisztelete ettől kezdve, egészen 1961-es eltörléséig töretlenül folytatódott. Ugyanakkor, 1755-ös elismertetése az egyházi szervekkel nagy mértékben egy helyi értelmiségi kör, az ún. *Academia Taxiana* tevékenységének volt köszönhető. A hivatalos akadémiai rangra soha nem emelkedett társaságot egy helyi történész, Anton Roschmann (1694–1760) alapította, akinek az egyik legfontosabb törekvése volt, hogy a bollandista *Acta Sanctorum*ot tiroli szentekkel gyarapítsa. Az akadémia tagjai heti rendszerességgel ültek össze Leopold von Thurn und Taxis gróf palotájában, hogy egymás, többnyire latin nyelven írt dolgozatait meghallgassák és megvitassák. Előadásomban azt mutatom be, hogyan járultak hozzá a *Taxiana* különböző tagjai Andreas von Rinn boldoggá avatásához, milyen szövegek keletkeztek és kerültek felolvasásra ezzel kapcsolatban a társaság ülésein, illetve a tagok hogyan érvényesítették nemzetközi értelmiségi kapcsolataikat céljaik megvalósítása érdekében.

Posta Anna

Latin nyelvű halotti kárták a 17. század végi (1670–1700) Kolozsvárott

A kárták több teljes papírívből összeragasztott, hosszukban akár másfél métert is elérő, plakátméretű emléklapok voltak, amelyek kivételes alkalmakra, esküvőkre, temetésekre, névnapokra, templomszentelésekre készültek. Ezek a nyomdai különlegességnek számító, jellegzetesen erdélyi kiadványtípusok általában két részből álltak: a felső egységben

szerepeltek az ünnepelt vagy az elhunyt legfontosabb életrajzi adatai, a fennmaradó nagyobb részt pedig a különféle személyektől származó üdvözlőversek vagy halotti költemények tették ki. Az előadás tárgyául szolgáló kárták a következő kolozsvári működésű papok és tanárok halálára íródtak: id. Kovásznai Péter, Porcsalmi András, Szathmárnémethi Mihály, Tolnai F. István, Pataki Tóth István és Bátai György. A versírók többsége is a kolozsvári lelkészek, tanárok, diákok és a városi polgárság jelentősebb alakjai közül került ki. A kolozsvári kárták eddig csupán nyomdászattörténeti értékük révén kerültek a kutatások fókuszába, viszont a költemények irodalomtudományi és művelődés- vagy egyháztörténeti szempontú, tartalmi elemzését még nem végezték el. Az előadásban a korpusz reprezentatív funkcióját mutatom be, hogy a halotti versek milyen képet rajzolnak a kolozsvári református egyház tagjairól, a személyek közötti kapcsolatokról, a kollégiumi tanárok és diákok poétikai tudásáról. Ugyanakkor az is kérdésként merül fel, hogy ezek az egyszerű, letisztult, egyleveles nyomtatványok vajon képesek-e olyan összetett, árnyalt képet tükrözni az elhunytról és a gyászoló közösségről, mint amit a sokszor száznál is több költeményt tartalmazó versfüzetek esetében tapasztalunk.

Rédey-Keresztény János

R habet Ausonium liber hic… A lutheránus ortodoxia és a mérsékelt protestáns-humanizmus határán

Témám egyrészt az *Extra Hungariam non est vita…* meggyökereztette szállóige-értelmezésekhez kapcsolódik. A címben jelölt latin versrészlet ugyanis egy lutheránus hitágazati dokumentum, a *Liber Concordiae* (1580) bírálatából származik, amely a 18. századi református kollégiumi miliő különféle kontextusú magyar fordításaival a magyarországi litterae szerkezetébe is beépült. Másrészt az epigramma a németalföldi későhumanizmus udvari költészetében fogant szöveg, de az *r* hang szatirikus éle miatt ókori előzményei is vannak *(littera canina)*. Hogy miképp fogalmazódhatott meg a verses bírálati funkció előtt, ez előadásom fő kérdése. Harmadrészt akár a neolatin költészet, akár a konfesszionalizáció által jutott el hozzánk, az éppúgy a királyság többnyelvű irodalmi kultúrája mellett szól. Ilyen módon Tarnai Andor három kutatási iránya: a toposzkutatás, az újlatinság és a többnyelvűség irodalmi gyakorlata felől kívánom megvilágítani a fenti protestáns műbíráló epigramma alakulástörténetét.

Restás Attila

A gömöri mezővárosok Ladislaus Bartholomaeides vármegye-monográfiájában

Gömör vármegyében nem található szabad királyi város, mezővárosai pedig olyan kicsik, hogy azokat Timon Sámuel is csak *oppidulum*nak nevezte. Bartholomaeides (evangélikus lelkész, esperes) idejében, a 18–19. század fordulóján 13 mezővárosa volt. Ezek közül a jelentősebbek Rozsnyó, ahol Mária Terézia püspökséget alapított, és Rimaszombat, ami később a vármegye székhelye lett. Ezekről terjedelmes történeti–földrajzi–statisztikai leírás készült Bartholomaeides *Notitiá*jában, míg a kisebbekről alig 1–2 oldalas leírás született (pl. Putnok). E leírások mindenesetre sokkal adatgazdagabbak, mint a Bél Mátyás-féle ismertetések. Előadásomban megvizsgálom e városleírások elbeszélő technikáját (a narrációs modelljét), a kifejtett témaköröket, a leírások nyelvezetét; összességében érzékeltetem azt a kettőséget, hogy egyrészt a latin szöveg számtalan antik idézetet és allúziót tartalmaz, másrészt viszont a kezdődő ipari forradalom korában pl. a kis bányavárosokban is használt gőzgépeket, a modern kor technikai újításait is latinul kellett megnevezni. Végezetül utalok egy műfajra, ami szóba jöhet mint a 18. századi országleírások lehetséges előképe vagy mintája: a humanista ország- és városdicséretekre.

Szabó András

Nyolc magyar diák Marburgban: Szenci Molnár Albert döntő éve 1610-ben levelezésének és naplójának tükrében

Szenci Molnár Albert nagyrészt latinul folytatott levelezése a magyar késő humanizmus egyik egyedülálló forrása. Egy értelmiségi életút bontakozik ki belőlük, amely azáltal válik rendkívülivé, hogy Molnár peregrinációja végeztével sem akar hazatérni. Ez az elhatározás egyre hevesebb ellenállást vált ki az otthoni református egyház képviselőiből. Az ellenérzések nagyrészt elcsitulnak, az első művek megjelenésekor. A levelezésben azonban 1609–1610-ben egyre erősebben jönnek az újbóli kérések, felszólítások a hazatérésre. 1610. január 14-én Szenci Molnár megkéri az elhagyott professzorfeleség, Kunigunda kezét, és igenlő választ kap. Közben hatalmas honvágya lesz, s mégis hazajönne. 1610. június 13-án nyolc magyar diák érkezik Wittenbergből Marburgba. Egy új összetartó társaság, azt is lehet mondani, hogy új nemzedék ők. Nagy hatással vannak Szenci Molnárra is, aki már-már engedett az otthoniak nyomasztó sürgetésének, de a nyolcak azt bizonygatják neki, hogy egy szótárkiadással többet használ, mintha éveken keresztül dolgozna otthon. Ennek (na meg a készülődő házasságának) hatására marad Németországban. A hazaköltözés egyelőre lekerül a napirendről. Külföldre költözni – kinn maradni – hazajönni? Ezek 17. századi, de ma is aktuálisnak tűnő dilemmák. Az előadás bőséges idézetekkel kísérli meg újraolvasni és újraértelmezni az ismert szövegeket.

Szádoczki Vera

A dohány a 18. századi Magyarországon

A nagy földrajzi felfedezésekkel hazánkban is egyre tágult az egzotikus élővilág ismerete, és a behozott növények használata akár fűszerként, akár élvezeti szerként. A dél-amerikai missziókban első helyen jártak a jezsuiták, köztük több hazánkból származó rendtag is szolgált. Általuk itthon is megismerték például a dohányt. Több vers született jezsuita költők tollából (pl. Szerdahely György Alajos, Faludi Ferenc), melyekben hol dicsérőleg, hol elmarasztalólag írnak róla. Valaki gyógynövényként tekintett rá, de voltak, akik a bálványimádó vallások áldozati szereként. Zsinaton próbálták meg szabályozni használatát, ugyanakkor Klaus Ignác tanköltemény írt róla. Az előadás ezt a kettősséget járja körül, mit tudtak a 18. századi Magyarországon a jezsuiták nyomán a dohányról, dohányzásról és hogyan értékelték azt.

Szász Keve

Elias Corvinus kapcsolati hálója a költeményei alapján

Elias Corvinus (1537–1602) egyike azon bécsi humanistáknak, akiket a mai tudományos diskurzus igen kevéssé ismer, jóllehet magyar szempontból azért fontos, mert a nevéhez fűződik az első, Hunyadi Jánosról szóló eposz. Corvinus a bécsi egyetem professzora, különféle magas tisztségeket viselt. Egyebek mellett két verseskötete jelent meg nyomtatásban, a *Carminum Libellus* (1573), és a *Poematum Libri Duo* (1568). Az eddigi tudományos kutatás Corvinus ismeretségi körét három csoportra osztja. Az első azokat tartalmazza, akiket bécsi egyetemi évei alatt ismert meg (pl. Georgius Ederus vagy Paulus Fabritius), a második a páduai barátokból áll (pl. Nicasius Ellebodius vagy Wolfgangus Lazius), a harmadik pedig a Radéczy István püspök köré szerveződő pozsonyi humanista kör tagjait foglalja magába (pl. Johannes Sambucus). Az eddigi kutatás Corvinus ismeretségi körét a levelezésére, illetve a *Poematum Libri Duo*-ra támaszkodva igyekezett feltárni, a magyar, vagy magyarországi ismerősökre összpontosítva. Előadásom célja, hogy Corvinus kapcsolati hálójának kiterjedtebb áttekintését adjam két verseskötete alapján. A *Carminum Libellus* verseivel felkeresett ismerősök pl. a protestáns teológus Iohannes Maior (1533—1600), az iskoladráma-szerző Hieronymus Ziegler (1514—1562), vagy Zacharias Weichsnerus (1490/95—1570), aki egy időben volt Pfaffing katolikus plébánosa, és a reformáció eszméinek buzgó terjesztője. A *Poematum*

Libri Duo-ban szintén találtam olyan személyeket, akiket eddig nem kötöttek össze Corvinussal.

Szebelédi Zsolt

Égitestek Szerémi György emlékiratában

Szerémi György *Epistola de perdicione regni Hungarorum* című művének tanulmányozása során az egyik általános tapasztalat, hogy a káplán sokszor pontatlanul, illetve kiszínezve adja vissza a történeteket, ám ezek döntő többsége valós eseményeken alapul. Ha eltekintünk az időrend összekeverésétől, valamint lehántjuk a szerző fantáziája által hozzáadott elemeket, az elbeszélések mélyén végső soron ténylegesen megtörtént eseményekre bukkanunk. Szerémi beszámolója szerint három planéta tűnt fel az égen, majd 1534-ben egy negyedik is megjelent. Előadásomban azt kívánom bizonyítani, hogy ugyanez a helyzet áll fenn az 1530-as évek első felében bekövetkezett csillagászati jelenségekkel kapcsolatban is: vagyis, hogy ebben az időszakban valóban megfigyelhetők voltak bizonyos égi objektumok, még ha Szerémi leírása nem is pontos. Emellett egyéb korabeli források és a modern csillagászati szakirodalom segítségével ezeket az égitesteket be is azonosítom.

Szelestei N. László

Ovidius Kolozsvárott a 18. század első felében

Előadásomban a kolozsvári jezsuita nyomda termékeinek, főleg a hozzáférhető promóciós kiadványoknak olyan adatait szándékozom bemutatni, ahol észreveszem Ovidius jelenlétét. A Kolozsvárott megjelent nyomtatványok mellett az ott poétikát és retorikát (is) oktató tanárokra fordítok nagyobb figyelmet. Kutatásom (Gyalogi János verseinek fordítását és kiadását készítve) most arra irányul, hogy az Erdélyért rajongó rendkívüli költő milyen környezetben tevékenykedhetett, hatására vagy előtte/mellette milyen szerepe lehetett a személyes költészetnek. Kimutathatók-e egymással összefüggések, észrevehető-e az oktatásban is a lírai költészet szerepe? A költészet átlép-e felekezeti határokat? Úgy tűnik, hogy az erdélyi viszonyoknak nem kis szerepe volt (a szakirodalom által hiányolt) költészet jelenlétében.

Szendrei Boglárka

Tragikus diáksorsok a gyászévtizedben keletkezett neolatin halotti versgyűjtemények tükrében

Előadásomban négy olyan halotti versgyűjteményt vizsgálok, amelyek a gyászévtized során, külföldi tanulmányaik ideje alatt tragikusan elhunyt magyarországi protestáns diákok halála alkalmából születtek (*Justa Piis Manibus…*, 1674; *Feralis, ad lacrumabile bustum, Comitatus…*, 1677;

Feralis Ac Inopinati Occasus…, 1677; *Peregrinum Feretrum…*, 1680). Horváti Békés János peregrinusként Utrechtben, Marburgban és Bázelben is járt, majd egy műtétet követően 1674-ben Bernben halt meg. Johannes Zaskalicki a boroszlói Elisabethanum tanulójaként hunyt el 1677-ben. Rácböszörményi János Utrechtben, Leidenben és Franekerben tanult, azonban már nem térhetett vissza hazájába: 1677-ben, hazaútja során belefulladt az Oderába. Ifjabb Kovásznai Péter 1680-ban látogatott el az amszterdami, az utrechti és a leideni egyetemekre, és ugyanebben az évben halt meg betegségben. Az elemzett kiadványokat először a peregrináció-történet, a protestánsüldözések, illetve az alkalmi költészet kontextusa felől közelítem meg, utóbbi esetében figyelembe véve a műfajhoz kapcsolódó retorikai-poétikai sajátosságokat is, majd pedig abból a szempontból vizsgálom a gyászverseket, hogy mit emelnek ki a tragikus halálesetek körülményeivel, valamint az elhunyt személyével kapcsolatban.

Tomkó Zoltán

A transzilvanizmus előfutára? „Haza” és „ország” Christian Schesaeus műveiben

A 16. századi evangélikus lelkész és neolatin költő, Christian Schesaeus (1535?–1585) viharos időkben élt. A Magyar Királyságban született, amelyért a mohácsi csatát követően két király is versengett: Szapolyai I. János és Habsburg I. Ferdinánd. Schesaeus gyermek volt, mikor János

király meghalt, Budát pedig elfoglalták az oszmánok, ezzel három részre osztva az országot. Erdélyi szászként Schesaeus az egykori királyság keleti területein élt, melyek fölött I. János fia, II. János uralkodott, aki magát Magyarország és Horvátország választott királyának címezte, ám gyakorlatilag oszmán vazallusi szerepbe kényszerült, hatalma pedig pusztán Erdélyre és a régi Magyar Királyság bizonyos egyéb, keleti területeire terjedt ki. Schesaeus életének utolsó tizenöt évét Báthory István erdélyi vajda (majd később, lengyel királlyá választását követően, fejedelem) uralma alatt töltötte, így tanúja volt nemcsak a középkori Magyar Királyság bukásának, hanem az Erdélyi Fejedelemség fokozatos kialakulásának is. A 20. század elején Hegedüs István – Tinódi Sebestyén magyar nemzeti szellemével szembeállítva – a transzilvanizmus előfutárát látta benne. Előadásomban a Schesaeus műveiben rejlő identitásrétegek feltárására teszek kísérletet, különösképpen azon 1571-ben megjelent művei alapján (*Ruina Pannonica* és *De bello Pannonico*), melyek kortörténettel foglalkoznak.

Tóth Anna

Keleti és nyugati kereszténység megjelenítése a jezsuita történetíróknál

Paul Shore könyvében (*Narratives of Adversity*. Bp.–New York 2012: 230–231) feltételezi, hogy Bizánc kutatását a 18. századi magyar jezsuita történetíróknál az egyházi unió aktuális kérdése is motiválhatta. Előadásom célja ennek az intuitív állításnak az alaposabb körüljárása Kéri Borgia Ferenc bizánci történeti művének a vizsgálatán keresztül. Természetesen nehéz egy tudományos kézikönyv megszületésének motivációit kutatni, ha arról szerzőjük hallgat, az azonban már vizsgálható, hogy a szerző milyen szempontok mentén értelmezte és jelenítette meg az ortodoxia és a katolicizmus viszonyát. Erre Kérit műve tárgya is rákényszerítette: a honfoglalás idején a pogány magyarokkal szemben még egy elviekben egységes, de gyakorlatilag már megosztott keleti-nyugati kereszténység állt, kevéssel a keresztény magyar állam létrejötte után azonban megtörtént a végleges egyházszakadás. A konfliktust végsőkig kiélező IV. kereszteshadjárattal és a Latin Császársággal szemben nemcsak a Palaiologos-kor egyházi uniós törekvései állnak, hanem az Árpád-ház házassági kapcsolatai a bizánci uralkodókkal és III. Béla bizánci trónörökösi címe. Előadásomban megvizsgálom, hogy hogyan reflektál Kéri ezekre a történeti eseményekre, felhasználja-e a bizánci források széleskörű ismeretét, hogy az ortodoxiáról való olyan tudást közvetítsen, ami a korabeli hazai

teológiai műveltségben újdonság volt, illetve hogyan ítéli meg a korábbi uniós kísérleteket. Emellett azt is vizsgálom, hogy Kéri művének hatástörténete hogyan kapcsolódik a korabeli unió kérdéséhez, röviden szólva: létezett-e olyan olvasóközönség, amely Kérinél nem a magyar történelem görög forrásait kereste, hanem az ortodox világ történetének és kultúrájának megismerését.

Tóth Gergely

Az ország lelke.
Bahil Mátyás eperjesi evangélikus lelkész 1747. évi emlékirata saját sorsáról és egyháza „keserves ábrázatáról”

Bahil Mátyásnak (1706–1761), az eperjesi evangélikus lelkésznek nehéz sors jutott osztályrészül: katolikus- és pápaellenes művek lefordítása miatt a városi hatóságok bebörtönözték, és a súlyosabb következmények elől csak kalandregénybe illő szökéssel tudott elmenekülni. Immár emigrációban írta meg haragos vádiratát a magyarországi katolikus klérus és általában a protestánsellenes törvények, rendeletek és eljárások ellen. (Művének címe: *Tristissima ecclesiarum Hungariae protestantium facies...* Bregae, 1747.) Bahil személyes hányattatásainak elbeszélésével kezdi lendületesen megírt munkáját, hogy aztán kiszélesítse a látószöget az egész országra, legalábbis (elsősorban) az észak-magyarországi evangélikus egyházra és annak sérelmeire, számos konkrét esetet említve. Bahil egyben ha nem is tudatosan, de a sérelmek elősorolásakor

ráirányítja a figyelmünket a korabeli magyarországi evangélikus társadalom önképére, csoporttudatára is: például akkor, amikor kihangsúlyozza a lutheránus értelmiségnek – különösen az orvosoknak és az ügyvédeknek – az ország életében betöltött fontos szerepét.

Előadásomban szeretném felvázolni, hogy Bahil milyen mintákat követve mutatja be saját sorsát és egyháza állapotát; emellett megkísérlem magát a művet is elemezni, és megvizsgálni Bahil stílusát, retorikai eszköztárát, érvrendszerét. Emellett terveim szerint azt is bemutatom majd, hogy a mű hogyan illeszkedik bele a korszak politikai és egyházi irodalmába, illetve a szerző életművébe.

Tóth Sándor Attila

Halápy Konstantin piarista költő fabuláiról (*Apologus moralis*)

Friedreich Endre 1903-ban adott hírt kisebb terjedelmű írásában, kb. hatvan oldal terjedelemben a 18. század jeles piarista költőjéről, Halápy (Alapi) Konstantinról (*a Passione Domini*), akinek meglehetősen terjedelmes verseskötéteinek s érdekes verseinek említése a modern irodalomtudományban elsősorban Szörényi Lászlónak a 18. századi magyarországi latin költészetet összefoglaló és méltató írásaiban kapott helyett. Az életmű tehát feldolgozatlan, amely ötvözi az újabb keletű, árkádikus típusú költői hangütést a barokk előző századából megmaradt mesterkedő gyakorlatával. Halápy ennek az iránynak a legnagyobb 18. századi képviselője nálunk, aki igen sok anagrammát és más effajta,

kabalisztikus verset is alkotott. Jeleskedett egyébként az óda, az epigramma és az elégia műfajában is, ezt bizonyítják megjelent verseskötetei (*Myrias versuum sine ellipsi et synaloephe editorum*. Tyrnaviae, 1737; S*ine ellipsi et synaloephe odarum Leonino Sapphicarum libri tres,* uo. 1741; *Epigrammatum moralium, aenigmatum ac tumulorum libri VII,* uo. 1745).

Van azonban még egy kötete, amellyel a görög, vagyis inkább római fabulaköltészethez kapcsolódik, elsősorban az ezüstkori Phaedrushoz, vagy a késő antik Avianushoz, Szörényi László pedig Friedreich alapján arra tesz utalást, hogy modernebb ízlésre mutatnak az *apologus moralis*nak nevezett állatmeséi (*Apologorum moralium libri VI. Elegiarum unicus*, uo. 1747), amelyekhez talán La Fontaine-t is olvasta. Előadásunkban (illetve majd annak írott változatában) erősen válogatunk, s (általunk) a legérdekesebbnek tartott *apologus*okat mutatjuk be, tárgyaljuk a műfaj elméleti hátterét (Szerdahely György *Poesis narrativa* című műve alapján), diadalútját, majd didaktikuma miatt az irodalomból való lassú eltűnésére is utalunk.

Tubay Tiziano

Újonnan feltárt magyar vonatkozású szakaszok Pietro Ranzano *Annales omnium temporum* című művében

Pietro Ranzano magyar története nem látott nyomdát a szerző életében, a szélesebb közönség csak Zsámboky János 1558-as és Pécsi Lukács 1579-es edíciójának, és az ezeket követő kora újkori kiadásoknak köszönhetően ismerkedhetett meg vele. Fennmaradt kéziratai közül a hazai kutatásnak egészen a 20. századig csak a Ransanus-corvináról volt tudomása. Ranzano fő művének, az *Annales omnium temporum*nak a magyar történet nagy részét is magába foglaló, a palermói domonkos kolostor könyvtárában fennmaradt, ma a palermói városi könyvtárban őrzött példányára Huszti József hívta fel a magyar kutatók figyelmét, biztatva a kézirategyüttes magyar szempontú feldolgozására. A palermói kéziratot végül Kulcsár Péter alapszövegként használta az *Epithoma* kritikai kiadásának munkálatai során, ám az *Annales* egészének esetleges további magyar vonatkozású szakaszok feltárását célzó áttekintésére ekkor sem került sor. Előadásomban az *Annales omnium temporum* olyan, eddig ismeretlen magyar vonatkozású szakaszainak bemutatására vállalkozom, amelyek többek között Ranzanónak a magyarok eredetére vonatkozó, a Mátyás udvarában való követjárása előtti ismereteiről árulkodnak és árnyalják a humanista szerző hun–magyar rokonsággal kapcsolatos álláspontját illető vélekedéseket.

Jegyzetek: